

...Тўй ва таъзияга сарф килинатургон окчаларимизни биз, туронийлар, илм ва дин йўлига сарф этсак, анкариб оврупойилардек тараккий этармиз ва ўзимиз-да, динимизда обрўй ва ривож топар...

Бизни кемиргувчи иллатлар деганда, захму маразними гумон этарсиз? Ёйинки, сил, сил-ар-ия (ўпка сили) ва махавликними дерсиз? Йўк, андан хам ямонрок ва андан хам жонхарош (жон азоби), бевоё, хонавайрон ва гариб этгувчи бир дард, биз — туркистонийларни шахри ва кишлоки ёйинки ярим маданий, ярим вахший синфларимизгача истило этиб, бутун тириклигимизга сорилган ва бизни инкирозга ва тахликага ва жаханнамга юмалатургон тўй, азо исминдаги икки каттол душманни дерман. Атомиздан меҳрибон Тангримиз жалла ва аъло Куръони каримда “Ла талакку би ядикум ала тахликкатиҳи”, яъни ўз кўлларингиз ила ўзингизни тахликага отмангиз, дер. Биз бўлса, бадбахтона ва Худонинг амрига бўюн кўймасдан кофирона бир суратда тўй ва азо деган, йўк бўлушимизга сабаб бўлган одатларга бору йўкимизни сарф ва исроф этармиз. Йилда икки ой наврўзи кофири учун сайр этармиз. Бир ой мукаддам Самаркандни Панжакент касабасидаги наврўз сайрига мушак-фишанг отишдан учгина киши ўлуб, ўндан зиёда киши мажрух бўлди. Кўпқари ва улок чопмоклик одати малъунонсига хар вилоятдан хар сана юзлар ила киши охиратга кўчар, на қадар киши мажрух ва маъюб бўлар. Кўп кишилар сайр ва кўпқари шумлиги ила ишдан ва зироат вақтидан колур. Уйига йўк, хўккузи ва согар сийири йўк экан, бир неча юз сўмга от олиб ва хар куни анга хиндек парастий этиб, хар кун бир сўм сарф этар, на учун? Тўй ва сайрга кўпқари чопмок учун. Ўн-йигирма чакиримга тўй бўлдими, хар ким ишини, дехкончилигини кўюб, отланиб кўпқарига кетар. Дехкон учун олтундан азиз вақт фавайт бўлди-кетди. Эски биргина кун сўнгра йигилган учун ёгинга қолиб, баъзи хирмонлар чириб кетар.

Маълум бир шаҳарда яҳудийлар баъзан ўлукларини окшом элитиб кўмарлар. На учун? Кундузи ишдан коларлар. Биз бўлса, ўлук ва тўй учун хафталар, хатто, ойлар ила ишдан колурмиз. Ўлбуки, шореъи аъзам, пайгамбари акрам саллоллоҳи алайҳи васаллам хазратлари ўлганни тез кўмуб ва кўмгандан сўнгра тез таркалиб, ишга кетмоқга ва ўлукхона халқини уч кундан зиёда таъзия тутмасга, каро киймасга, кир, фалокат бўлмасга амр этарлар. Эй халк! Эй мусулмонлар! Биз на учун Худо ва расулни сўзига ва ўзимизни наъфимизга амал килмаймиз? Биз девонами? Биз таклифдан ташкарими (Таклиф-бу ерда, инсоний бурч, вазифа маъносида), Худо учун сўйлангиз. Биз нима? Шариат китобларидан «Фароиз, яъни Худони буйруги деган китобларга: «Ўлукни молидан аввалан ўлукга керакли мувофик суннат ва исрофсиз кафан қилиб, дафн қилмоқга сарф қилинсун, сўнгра қарзиин берилур. Сўнгра ортган молларни варасасига мувофиқи шариат Таксим қилиниб берилур», — дейилган экан, биз билъакс кафандан сўнгра қарзга бермай ва хатто, сагир ва бенаво хотунларни меросини йиртиш, азойи, садака, хайрот, билмайман, нималар ужраси деб, қарздан ворисидан илгари таксим қилиб олармиз. Беш-олти маърака ва худойи, 8-10 жумъа окшоми деб бутун маҳалла ва кишлок халқига палов берармиз. Баъзи бир бечора сагир ва муштипар аёллар меросдан ва ҳақларидан ноқис олурлар. Баъзи қарзхоҳларни ҳақки худойи ва хайрот, нохудойи ва шаррот сабаби ила қуёб кетар. Бечора ўлукни зиммаси қарздан қутулмай колур. Худо учун айтингиз, бу хайротми, бу худойими? Беш-олти кун сўнгра бу худойи ва хайротлар учун варасани ҳақки бўлган мол ва ерлар сотулур. Берилган дангга адрас, азойи ва

ганиларни олган йиртиш ва садакалари учун берилур. Энди бечора вариса дарбадар, хам отадан, хам ватандан айрилди-кетди. Бир ўртахол, бир бечора факир ўлар. Онинг гани якини ўлукни эгаси бўлуб, вариса молини «обрўй» этарман, деб исроф ва барбод этар. Натижада бечора вариса дарбадар. Эй, уйинг обод, обрўй килгувчи! Ўлган ўлди, санга нима? Сан, гани, ўз ўлукиннга обрў килгонинг бас эмасми?

Астагфуриллох, субхоноллох. Бизни килатургон аклсизлигимизни кайси миллат килур? Никох, хатна, бу икки бало шундог каттик бир иллатки, ўлмагунча кутулуб бўлмайдур. Шахарларда ўртахол, яъни ўтурарга хона ва боги бор бир киши никох учун икки минг сўм сарф этар ва ўгул хатнаси учун ҳеч бўлмаганда минг сўм. Ўар бир бенаво киши бу мавридларга 200 сўмдан 1000 сўмгача сарф этар. Бой ва зўраки бойлар эса беш минг, ўн минглаб сарф этар. Охири нима бўлур? Нима бўлур дейсиз? Ота-бобосидан колган мулк ва ватанини ўз ихтиёри илан зўраки бойни ўзи ўлгандан сўнгра бир яхудий ё бир армани ажнабийга сотиб, тўй ва таъзия карзини берар. Ўзи сотмаганда судга сотилур. Мана, юкоридаги сарлавхада «Бизни кемиргувчи иллатлар» деган одатларимиз, шу тўй ва таъзия исминдаги девоналигимиздан иборатдур.

Бир дўкончи, бир гулкор, бир факирхол, бир косиб учун бу тўй ва таъзиялар ўлумдан каттигдурки, мунинг учун бечора хар кун ўлур. Ўар кун ўлгон илада кутулмас. Узидан сўнгра ахлу аёлига бу йўқсуллик ва бу мусибатни мерос кўяр. Хўб, яхши, ўз молини тўй ва таъзияга исроф этсун, барбод этсун, кўзи чиксун. Ўай, бонка окчасини, биров пулини на учун барбод этар. Бу девоналикни у тарафи эмасми? Бу хол ила 20-30 сана ўтса, ер ва хавлилар ажнабийларга ўтуб, аксар халкимиз гадойлик даражасига инур. Эллик сана мукаддам ер сотилса, бир мусулмон оларди, энди бошкалар олур. Мана, энди биз шу хол илан яна йигирма-ўттуз йил ўткарсак, халкимизни ярмидан зиёдаси ватансиз, ерсиз дарбадар бўлатургони маълум ва ошкордур. Бир хавлида, бир рўзгорда, масалан, икки ўгул, икки киз бор. Ато ўлса, ани моли тўрт бўлунур. Аларни хар бирига никох ва хатна ва ўлум мавридлари мукаррардур. Ўзларини замонча илми ва хунари йўқки, контурга, махкамага, бонкага кириб вазифа олса. Энди ноилож атторлик ва ё бакколлик ва у бўлмаса, муздурлик ва мардикорлик килиши лозим келиб, бу ишлардан факат аларни корни тўядур. Ортдурмокка йўк. Мунинг устига тўй ва таъзия деган дахшатлик балолар келгандан сўнгра бу азиз оила ва рўзгорга ёниб кул бўлмокдан бошка илож йўқдур. Эллик сана мукаддам бир қариш ер бир пул экан, энди бир олтун ва келарга ер олтунга хам топилмайдур. Кириб ва Кафкоз мусулмонларида бизлардек ер кадрили билмаслар экан. Энди Кирибда бир таноб (600 сажин) ер ўн минг сўмдан ўттуз минг сўмгачадур. Биз бир таноб еримизни 200 сўмга сотиб тўй килмокчи бўлсак, «ерни хўб пулга урдум» деб мажнунона шодланурмиз. Инсонни бу қадар ахмоклиги ажибдур. Бизга лозимки, тўй ва таъзияларни кичик килиб ва холимизча харакатда бўлуб, келар замонамизни ўйлайлук. Валлох, хору зору мунқариз бўлмок эртага офтобни чикишидек мукаррардур. Самарқандда бир махалла борки, аксар халки факру заруратдан, тўгриси, акл нокислигидан хавлиларини пулга кизиқиб яхудийларга сотган учун махаллага оз мусулмон колди. Махалла мактаби йўк бўлди. Масжидида яқинда йўқолур. Мана, бизни аклсизлигимизни охири ва исрофларимизни хотимаси динимизга футур келмокига сабаб бўлур. Дин учун, масжид ва мактаб учун акча, сарват, давлат, сомон керақдур. Тўй ва таъзияга сарф килинатургон окчаларимизни биз, туронийлар, илм ва дин йўлига сарф этсак, анқариб оврупойилардек тараккий этармиз ва ўзимиз-да, динимизда обрўй ва ривож топар. Йўк, хозирги холимизга давом этсак, дин ва дунёга зиллат ва мискинатдан бошка насибамиз бўлмайдур.

МАХМУД ХЎЖА БЕХБУДИЙ